

Aleksandra R. Blatešić
Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet,
Odeak za italijanske i iberoameričke studije
aleksandra.blatesic@ff.uns.ac.rs

Originalni naučni rad
UDC: 616.98COVID19:378(497.113)
UDC: 371.3::80/82]004.738.5
DOI: 10.19090/MV.2023.14.107-123

Dušana D. Šakan
Univerzitet Union
Fakultet za pravne i poslovne studije „Dr
Lazar Vrkatić”, Poslovna psihologija
dusanasarcevic@gmail.com

UNIVERZITETSKA ONLAJN NASTAVA JEZIKA, KNJIŽEVNOSTI I KULTURE U AP VOJVODINI¹

APSTRAKT: S obzirom na značajne promene koje su nastale u celom svetu usled pandemije virusa Kovid-19, kao i dužinu trajanja onlajn modaliteta izvođenja nastave, na koji su škole, fakulteti i druge obrazovne ustanove morale da se preusmere, u radu istražujemo kako su univerzitetski nastavnici jezika, književnosti i kultura u AP Vojvodini odgovorili na najveći izazov obrazovanja današnjice. Za potrebe istraživanja sprovedena je Gugl Forms (eng. *Google Forms*) anketa u kojoj su učestvovali nastavnici stranih i maternjih jezika sa svih državnih i privatnih univerziteta u Vojvodini. Cilj istraživanja bio je da se ispitaju načini održavanja nastave u pandemijskim uslovima, poteškoće sa kojima su se suočavali nastavnici i rešenja kojima su ih rešavali. Rezultati ovog istraživanja treba da dovedu do uvida u glavne probleme u izvođenju onlajn nastave, uslove i način rada, korišćenje univerzitetske platforme Mudl (eng. *Moodle*), te druge najkorišćenije e-platforme i digitalne alate, kao i glavne prednosti i nedostatke, uz postignuto (ne)zadovoljstvo nastavnika ostvarenom nastavom.

Ključne reči: Kovid-19, onlajn nastava, nastava jezika, književnosti i kultura, Mudl (*Moodle*), platforme za e-učenje.

---

¹ Ovaj rad nastao je kao rezultat istraživanja na projektu *Digitalizacija univerzitetske nastave jezika, književnosti i kulture: izazovi, rešenja i perspektive u sklopu održivog razvoja AP Vojvodine*, br. 142-451-2260/2021-01/01 koji finansira Autonomna Pokrajina Vojvodina, odnosno Pokrajinski sekretarijat za visoko obrazovanje i naučno-istraživačku delatnost u Novom Sadu.

ONLINE UNIVERSITY TEACHING OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE IN AUTONOMOUS PROVINCE OF VOJVODINA

ABSTRACT: Considering the significant changes that have occurred throughout the world due to the COVID-19 pandemic, as well as the duration of the online teaching modality, we will investigate how university teachers of Language, Literature and Culture in Autonomous Province of Vojvodina responded to the biggest challenge of today's education. For the purposes of the research, a Google Forms survey was conducted in which foreign and native language teachers from universities in Vojvodina participated. The aim of this research was to examine the ways of teaching in pandemic conditions, the difficulties faced by teachers and the solutions they found to overcome them. The results should offer to an insight into the main problems in conducting online classes, conditions and working methods, the use of the university platform Moodle and other most used e-platforms and digital tools, as well as the main advantages and disadvantages, along with (dis)satisfaction of teachers with the achieved teaching.

Key words: COVID-19, online teaching, language, literature and culture teaching, Moodle, e-learning platforms.

1. UVOD

Pionirski pokušaji uvođenja nastave na daljinu datiraju od 18. veka, a koncept tog oblika nastave usavršavao se u skladu sa opštim razvojem civilizacije, od pošte i dopisnih škola (Holmberg 2005: 13, Tait 2003: 1) do informacionih tehnologija, računara i interneta kao mreže koja omogućava prenos podataka i interakciju u realnom vremenu (Taylor 2001). Ono što je nedostajalo sve do 2020. godine jeste globalizacija kulture komunikacije na daljinu, koja je bila preduslov za omasovljavanje raznih vidova onlajn nastave, a nju je podstaklo širenje pandemije virusa Kovid-19 na celoj planeti. Iako su izolacija i nezadovoljena prirodna potreba čoveka kao društvenog bića – potreba za kontaktom – bili u velikoj meri prisutni (Cortez, Schrijver 2021; Lovillo, Martí 2021; Chung, Subramaniam, Daas 2020), sve obrazovne institucije su morale da se u najkraćem roku prilagode novonastalim okolnostima i pređu sa tradicionalne nastave u učionici na onlajn nastavu u virtuelnom prostoru. S obzirom na odsustvo pravovremene obuke iz sprovođenja onlajn nastave, kao i naglost prelaska u drugi format, sasvim očekivano su se svi učesnici nastavnog procesa suočili sa brojnim izazovima. U ovom radu prikazaćemo kako su na izazove odgovorili nastavnici i saradnici visokoobrazovnih ustanova u AP Vojvodini. U fokusu našeg istraživanja bili su načini održavanja e-nastave iz predmeta koji su po svojoj sadržini usmereni na visok nivo interaktivnosti, a to su jezici (strani i maternji), književnost i kultura. Drugi deo istraživanja je usmeren na korišćenje platforme Moodle kao najrasprostranjenije

univerzitetske platforme, koja je bila dostupna i pre pandemije. Dobijeni rezultati treba da nam ukažu na najzastupljenije tendencije u univerzitetskoj onlajn nastavi na predmetima iz jezika, književnosti i kultura (JKK), probleme i strategije koje su korišćene u premošćavanju istih, i najzad perspektivu e-nastave u postpandemijskom periodu. Pod nastavom JKK podrazumevamo nastavu iz maternjeg (srpski, mađarski, slovački, rumunski, rusinski) i stranih jezika koji se izučavaju na fakultetima u Vojvodini (engleski, nemački, francuski, ruski, italijanski i španski), nastavu književnosti na tim jezicima i nastavu kulture sa elementima civilizacije.

1.1 Platforma Mudl

Mudl (eng. *Moodle*, sa značenjem *Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment*) je vrlo popularan sistem učenja na daljinu, tzv. LCMS sistem (eng. *Learning Content Management System*), koji je rezultat doktorske disertacije australijskog naučnika i predavača Martina Dugimasa (Dougiamas, Taylor 2003). Ovaj softverski paket razvijen je korišćenjem PHP jezika, pogodnog za obezbeđivanje nezavisnosti od platforme, a dizajniran je da pomogne predavačima u stvaranju kvalitetnih onlajn kurseva, kao i u upravljanju rezultatima svojih učenika. Mudl koriste individualni instruktori, škole i univerziteti radi unapređivanja nastave pomoću veb-tehnologija. Napravljen je na visoko modularan način i koristi razne vrste tehnologija kao što su: deljene biblioteke, apstrakcije i kaskadni stilovi za definisanje interfejsa, koje omogućavaju proširivost postojećeg sistema, dok korišćenje XML tehnologija obezbeđuje nezavisnost interfejsa i samog koda Mudla (Milićević, Milićević, Milić 2014: 76–77). Prema podacima iz avgusta 2022. godine u svetu ima 328 miliona registrovanih korisnika Mudla², a platforma je dostupna na 110 jezika, uključujući i srpski na oba pisma (latinica i ćirilica). U Srbiji se registruje sve veći broj instalacija na platformu, te je tako u 2011. godini zabeleženo 163 nove instalacije, a u 2020. čak 454, dok je u 2021. godini taj broj bio znatno uvećan, na 2024 instalacije³, što je očigledno bilo podstaknuto uslovima rada u pandemijskim okolnostima. Nove instalacije ne ukazuju na ukupan broj korisnika Mudla, koji je naravno mnogo veći, nego na broj registrovanih institucija, škola, fakulteta i privatnih instruktora. Mnogi fakulteti u AP

---

² Podaci su preuzeti sa zvaničnog sajta Mudla <https://www.moodle.org> i <https://www.stats.moodle.org>. Pristupljeno 1. 8. 2022.

³ Statistički podaci o broju instalacija u Srbiji mogu se pratiti na sajtu: <https://www.stats/moodle.org/sites/index.php?country=RS>. Pristupljeno 2. 8. 2022.

Vojvodini su i pre pandemije imali instaliranu Mudl platformu ili Sovu⁴, kao prilagođenu platformu za potrebe univerzitetske nastave, ali takođe bazirane na Mudlu. To sve govori u prilog značaja ove platforme i prepoznavanja njene upotrebljivosti u edukativne svrhe.

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Kako bismo stekli bolji uvid u način izvođenja onlajn nastave na visokoobrazovnim institucijama u AP Vojvodini, početkom 2022. godine sproveli smo istraživanje koje je obuhvatilo mišljenje i stavove nastavnika i saradnika sa fakulteta u AP Vojvodini koji drže nastavu iz jezika, književnosti i kultura. Anketa je pripremljena sa ciljem da utvrdimo stavove nastavnika o onlajn nastavi koju sprovode, digitalizaciji nastavnog materijala, zadovoljstvu korišćenjem različitih platformi, te učešćem i postignutim rezultatima studenata iz perspektive nastavnika.

Istraživanje je sprovedeno onlajn putem⁵, a uzorak je činilo 73 nastavnika i saradnika sa svih 13 državnih fakulteta u AP Vojvodini (Filozofski fakultet, Fakultet tehničkih nauka, Poljoprivredni fakultet, Medicinski fakultet, Tehnološki fakultet, Prirodno-matematički fakultet, Akademija umetnosti i Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja u Novom Sadu; Ekonomski fakultet, Građevinski fakultet i Učiteljski fakultet na mađarskom nastavnom jeziku u Subotici; Tehnički fakultet „Mihajlo Pupin” u Zrenjaninu i Pedagoški fakultet u Somboru), kao i šest privatnih fakulteta sa nastavom JKK (Fakultet za pravne i poslovne studije „Dr Lazar Vrkić”, FIMEK – Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Farmaceutski fakultet Novi Sad, Fakultet za sport i turizam TIMS, Singidunum u Novom Sadu).

Anketa namenjena univerzitetskim nastavnicima predmeta jezika, književnosti i kultura u AP Vojvodini, osim opštih generalija, obuhvatila je 22 pitanja, koja su poslužila za dve oblasti istraživanja: 1. način sprovođenja nastave u pandemijskim uslovima, kvalitet i zadovoljstvo nastavom, kao i uspešnost u postizanju

---

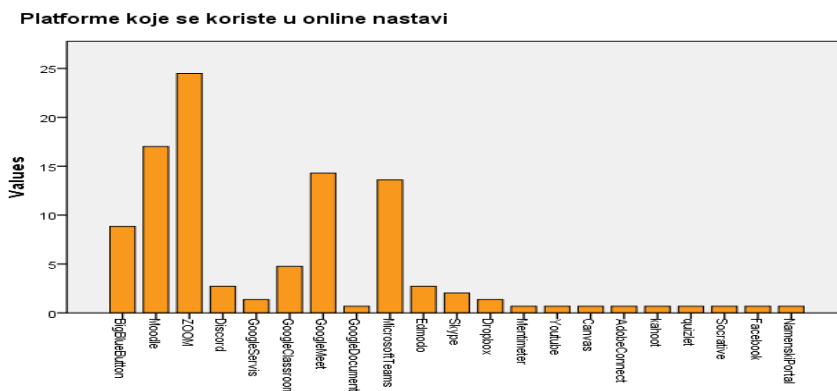
⁴ Sova je platforma za e-učenje na Univerzitetu u Novom Sadu, nastala kao rezultat Erasmus+ projekta MILETUS, na kojem je UNS bio jedan od partnerskih institucija. Platforma je od 2018/2019. godine korišćena u redovnoj nastavi na Fakultetu tehničkih nauka i Tehnološkom fakultetu u Novom Sadu, a kasnije i na drugim fakultetima (Pravni fakultet, Medicinski fakultet, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Akademija umetnosti u Novom Sadu, itd.). Više o tome na: <https://sova.uns.ac.rs/>. Pristupljeno 31. 7. 2022.

⁵ Pristup linku radi učešća u anketi bio je moguće do 7. februara 2022. godine: https://docs.google.com/forms/d/18YAaq0TmFOiDFD1MvI88EVrDXhEN0xCuFI2qfOfEJ-A/edit?urp=gmail_lin.

interaktivnosti, 2. korišćenje univerzitetske Mudl platforme i načini njene upotrebe. Od ukupno 73 anketiranih nastavnika 83,56% ispitanika je bilo ženskog pola (61), a 16,43% muškog (12). Anketirani su nastavnici i saradnici iz oblasti jezika, književnosti i kulture i to najviše iz anglistike (jezik, književnost, prevodjenje) (49,31%), potom slede nastavnici i saradnici za srpski jezik, književnost i folklor (10,95), italijanski jezik, književnost i kulturu (6,84%), francuski jezik, književnost i kulturu (6,84%), nemački jezik i književnost (6,84%), mađarski jezik, književnost i kulturu (5,47%), ruski jezik i književnost (4,1%), španski jezik, književnost i kulturu (4,1%), slovački jezik (2,73%), opštu lingvistiku (1,45%) i rumunsku književnost (1,37%). Od ukupno 22 pitanja, veći deo (17) bio je kombinovanog tipa, sa unapred ponuđenim odgovorima i rubrikom „ostalo”, gde su ispitanici mogli izneti svoj drugačiji odgovor ili komentar. Anketa je sadržala tri pitanja otvorenog tipa na koje su ispitanici odgovarali po sopstvenom nahođenju. Analizom sadržaja datih odgovora kreirane su kategorije odgovora u koje su odgovori potom svrstavani. Radi analize podataka korišćene su tehnike deskriptivne statistike.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

Prva grupa pitanja odnosila se na način držanja nastave tokom trajanja pandemije virusa Kovid-19, te koje su platforme najviše korišćene u onlajn nastavi. Ispostavilo se da je dominantan oblik nastave jezika, književnosti i kulture tokom pandemije bio kombinovani – 69,86%, dok je samo onlajn nastavu imalo 21,92% anketiranih nastavnika. Mali procenat ispitanika imao je sve vreme nastavu uživo – 6,85%, a snimljena predavanja bez mogućnosti interakcije u realnom vremenu je držao najmanji broj nastavnika (samo 1,37%). Najkorišćenija platforma u onlajn nastavi bila je Zum (eng. *Zoom*), koja je doživela globalni uspeh u vreme lokdauna (Badovinac, Vlaškalić 2021), kao i tokom trajanja pandemije (Eraković, Topalov 2021). Sledeća po redu je platforma Mudl, dakle univerzitetska, a među platformama koje su našle širu primenu istakle su se još *Google Meet*, *Microsoft Teams*, *Big Blue Button* i *Google Classroom* (Grafikon 1).

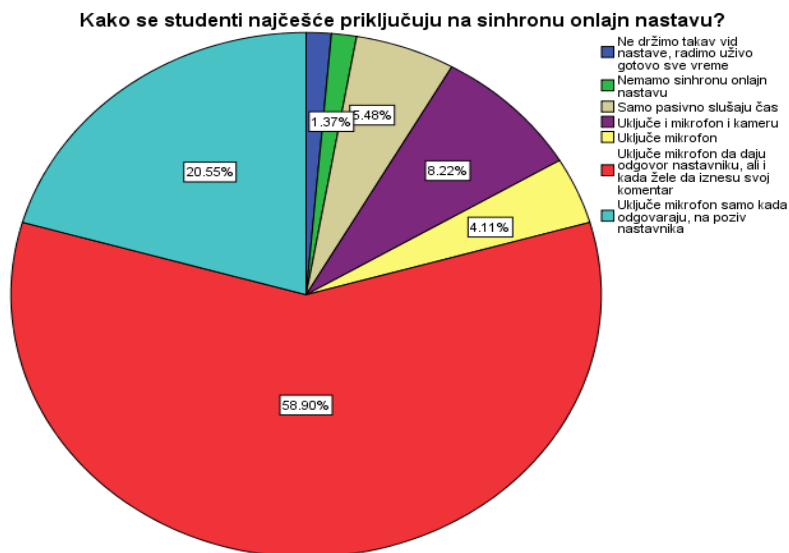

Grafikon 1. E-platforme u univerzitetskoj onlajn nastavi JKK u AP Vojvodini

Zanimao nas je i stepen interaktivnosti u ostvarenoj onlajn nastavi i koliko su sami nastavnici bili zadovoljni postignutim. Zanimljivo je da su anketirani nastavnici u pozitivnom svjetlu doživeli kvalitet internet veze, tako da on nije u većem značaju uticao na kvalitet onlajn nastave. Naime, 30,14% ispitanika ocenilo je internet vezu kao „odličnu”, dok ga je 27,4%, okarakterisalo kao „veoma dobru”. To znači da je 57,44% nastavnika imalo mahom pozitivna iskustva sa konekcijom. Više od trećine nastavnika, tj. 38,36%, ocenilo je svoju internet vezu „dobrom”, dok je zaista lošu internet konekciju sa stalnim neželjenim isključenjima studenata na svakom času imalo samo 4,11% nastavnika. Ipak, negativna iskustva nastavnika sa internetom i samo jedan problematičan čas u smislu čestih prekida konekcije, te neželjenih (ujedno i nekontrolisanih) isključenja samog nastavnika dovodila su do upadljivog odsustva studenata na narednom času, o čemu je bilo reči na onlajn Forumu⁶, gde se raspravljalo o rezultatima ankete. To znači da studenti u nastavniku vide i traže osobu koja će u potpunosti kontrolisati kompletan nastavni proces, a to se odnosi i na internet vezu, iako ona uopšte nije u nadležnosti nastavnika. Studenti se u onlajn kontekstu često oslanjaju na nastavnika kao autoritativnog eksperta, uprkos savremenim tendencijama koje nastavniku dodeljuju ulogu delegatora i facilitatora nastavnog procesa (Tigelaar et al., 2004).

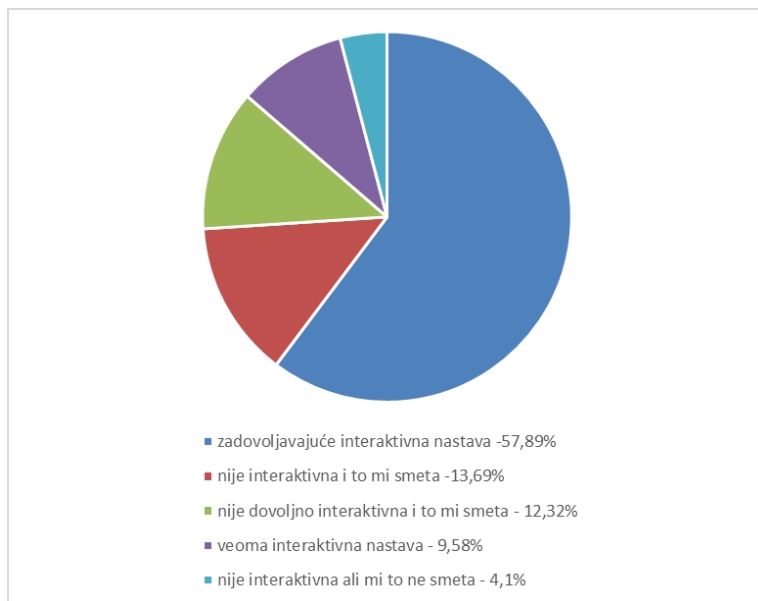
⁶ Na onlajn forumu *Jeziči, književnosti i kulture u onlajn nastavi. Nova uloga univerziteta u Vojvodini*, održanom 21. maja 2022. godine otvoreno se diskutovalo o rezultatima istraživanja, što je dovelo do rasvetljivanja pojedinih pitanja.

Pošto je većina nastavnika organizovala oblike sinhronu onlajn nastave koja je trebalo da zameni održavanje časa u učionici po datom rasporedu, veoma nas je zanimalo kako su se studenti uključivali i koliko su bili redovni na onlajn časovima u realnom vremenu. Većina nastavnika (58,9%) držala je čas tako što su se studenti povremeno uključivali mikrofonom, kako bi dali odgovor nastavniku ukoliko su prozvani, ali i da iznesu neki svoj komentar. Čak 20,55% nastavnika navodi da studenti uključuju mikrofone samo ako ih nastavnik prozove, a nikako na svoju inicijativu i/ili potrebu, i to navode kao negativan aspekt onlajn nastave. Manji broj nastavnika (5,48%) navodi potpunu pasivnost studenata tokom predavanja. Kada je reč o sinhronoj onlajn nastavi samo 8,22% nastavnika je navelo da studenti slušaju predavanje sa uključenim kamerama i mikrofonima, što je priželjkivan i poželjan model ponašanja studenata (Prikaz 1). Uključeni mikrofon i/ili kamera tokom onlajn nastave činili su važan elemenat, neophodan za uspostavljanje interakcije i komunikacije sa studentima, ali i za uvežbavanje znanja i veština na predmetima iz jezika, književnosti i kultura. Stoga ne čudi što su anketirani nastavnici izdvojili tri osnovne grupe problema u onlajn nastavi: 1. slabu interaktivnost u nastavi, 2. neredovno uključivanje studenata, 3. praćenje nastave bez uključivanja kamere i/ili mikrofona.

Grafikon 2. Uključenje studenata na sinhronu onlajn nastavu.

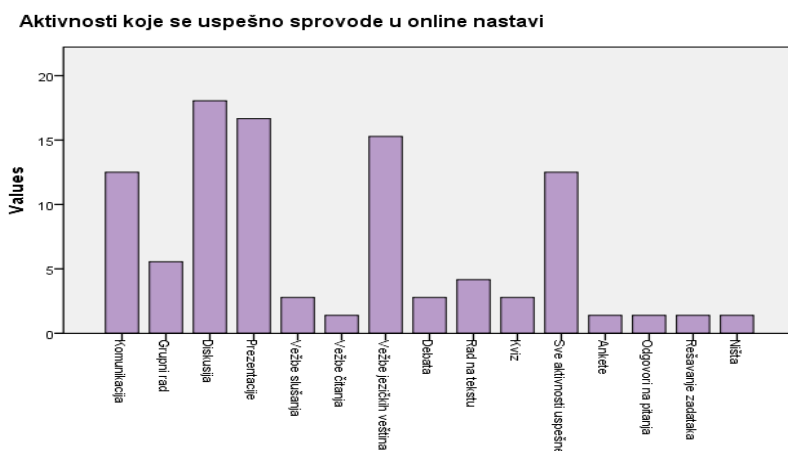
S obzirom na poteškoće u podsticanju interaktivnosti preko e-platформи sasvim je očekivano da je ovo bio najzastupljeniji problem u univerzitetnoj nastavi JKK u AP Vojvodini. Kao što vidimo u *Grafikonu 2*, 4,11% anketiranih nastavnika tvrdi da nastava koju inače drže u osnovi nije interaktivna, te taj uslov nije ni bilo nužno zadovoljiti. U svim ostalim slučajevima interaktivnost je bila neophodna kako bi se svi nastavni elementi pravilno usvojili. Odsustvo interaktivnosti u onlajn nastavi, kao i nemogućnost da je drugim sredstvima nadomeste istaklo je 13,69% ispitanika, dok je 12,32% izrazilo nezadovoljstvo stepenom interaktivnosti u nastavi. Dakle, 25,01% nije uspelo da ostvari interaktivnost u sprovedenoj onlajn nastavi. Samo 9,58% nastavnika je bilo izuzetno zadovoljno komunikacijom sa studentima u onlajn formatu, a najveći broj ispitanika (57,89%) je imao zadovoljavajuću, ali ipak nisku ocenu postignute interaktivnosti na onlajn času, što i dalje ukazuje na velike probleme u ovom segmentu onlajn nastave, posebno kada se uzme u obzir da je anketa sprovedena nakon 4. semestra od početka pandemije. Prethodno stečena iskustva su sigurno mnogima pomogla, ali ono što je ostalo nerešeno jeste činjenica da još uvek ne postoji e-platforma za učenje koja obezbeđuje visok stepen interaktivnosti u realnom vremenu. Interaktivnost i dalje u velikoj meri zavisi od snalažljivosti samih nastavnika i kombinacije korišćenih digitalnih alata.

Grafikon 3. Interaktivnost u onlajn nastavi

Prema Grafikonu 4. nastavnici su kao uspešne aktivnosti u onlajn nastavi istakli sledeće: 1. diskusiju, 2. prezentacije, 3. vežbe jezičkih veština, 4. komunikaciju, dok su među manje zastupljene i manje uspešne aktivnosti svrstali: 1. vežbe čitanja, 2. odgovore na pitanja, 3. ankete, 4. rešavanje zadataka, 5. debate, 6. kviz, 7. vežbe slušanja, 8. rad na tekstu i 9. grupni rad. Raznovrsnost odgovora na ovo pitanje stavlja nam do znanja da su nastavnici JKK generalno dobro pripremljeni za podsticanje interaktivnosti na času i da imaju već izgrađene tehnike i metode rada. Ipak, otežano snalaženje u drugačijim uslovima ukazuje na nespремnost i/ili nevoljnost nastavnika da menjaju metode rada, pogotovo ako su upravo njima u prethodnom radnom iskustvu postizali uspeh u učionici.

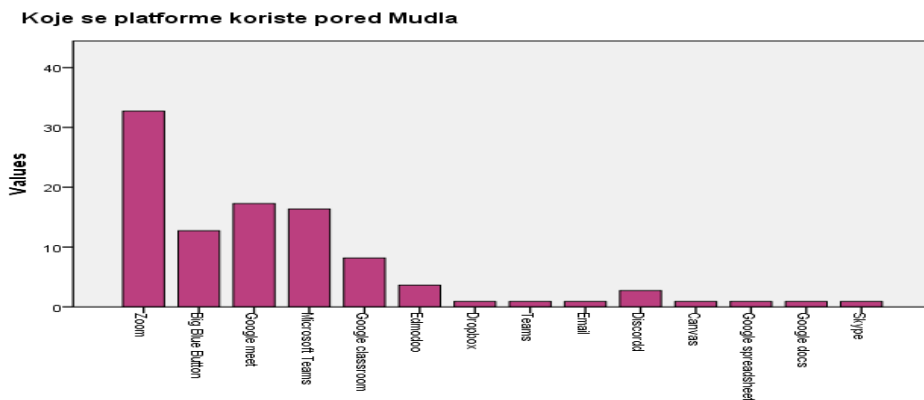

Grafikon 4. Uspešnost aktivnosti u onlajn nastavi

3.2 Način korišćenja univerzitetske platforme Mudl tokom pandemije Kovid-19

S obzirom na činjenicu da je platforma Mudl bila instalirana na univerzitetima u Vojvodini i pre pandemije, u istraživanju smo pošli od pretpostavke da će upravo navedena platforma biti najzastupljenija u nastavi. Iako smo imali solidnu procenu, nakon uvida u rezultate istraživanja utvrdili smo da se Mudl ipak nalazi na drugom mestu po broju korisnika, nastavnika JKK, što smo videli na *Grafikonu 1*. Od anketiranih univerzitetskih nastavnika predmeta iz jezika, književnosti i kulture samo 42,47% koristi platformu Mudl. Ipak, nastavnici koji koriste Mudl uporedo sa ovom platformom koriste i druge platforme za e-učenje, u vidu dopune, obično za sinhronu onlajn nastavu. Kao što se vidi na *Grafikonu 5*, dopunske platforme korisnika Mudla koje se najviše koriste jesu

sledeće: Zoom, Google meet, Microsoft Teams, Big Blue Button i Google Classroom, dok su ostale prisutne u znatno manjem broju.

Grafikon 5. Dopunske platforme za e-učenje korisnika Mudla

Sa korišćenjem platforme Mudl 29,62% nastavnika JKK počelo je posle proglašenja pandemije, a 25,92% od akademske 2020/21. godine, 3,7% samo tokom letnjeg semestra 2020/21. i 3,7% od zimskog semestra 2021/22. Ovi rezultati pokazuju da više od polovine anketiranih korisnika (62,94%) Mudla pripada grupi novijih korisnika. Samim tim reč je o korisnicima koji su se usmerili na ovu platformu zbog nagle promene načina rada, a ne zbog postojanja želje za razvijanjem e-nastave. Sa druge strane, više od deset godina iskustva u upotrebi ove platforme ima samo sedam (4%) ispitanika, 11,11% između sedam i deset godina, 7,4% anketiranih korisnika Mudla ga koristi između pet i sedam godina i 11,11% četiri godine. Veoma nas je zanimalo i kako su nastavnici savladali upotrebu ove platforme u edukativne svrhe, te je 40% korisnika platforme Mudl izjavilo da je pohađalo kurs koji je organizovala obrazovna institucija, dok je 28,29% koristilo pomoć kolega (tzv. interno prenošenje znanja). 20% ispitanika je savladalo elemente korišćenja ove platforme uz pomoć video-tutorijala, dok su se svi ostali (11,71%) snalazili na drugačije načine. Taj podatak nam govori da je obuka za upotrebu platforme Mudl od izuzetne važnosti za nastavnike jezika, književnosti i kultura kojima je upotreba digitalnih alata i platformi relativno nova veština. Takođe je važno i celoživotno učenje, naročito u korišćenju ove platforme koja se povremeno ažurira i usavršava, te se s vremena na vreme pojavljuju nove verzije. Ipak, na osnovu ankete došli smo do podatka da čak 21,05% anketiranih korisnika Mudla ne zna koju verziju ove platforme koristi. Kako bismo imali uvid u najzastupljeniju verziju među univerzitetskim nastavnicima Vojvodine, te u kom

razmeru se oni nalaze u odnosu na svetski prosek, poslužili smo se i zvaničnim podacima⁷ o procentualnoj zastupljenosti registrovanih korisnika Mudla u celom svetu naspram verzije koju koriste.

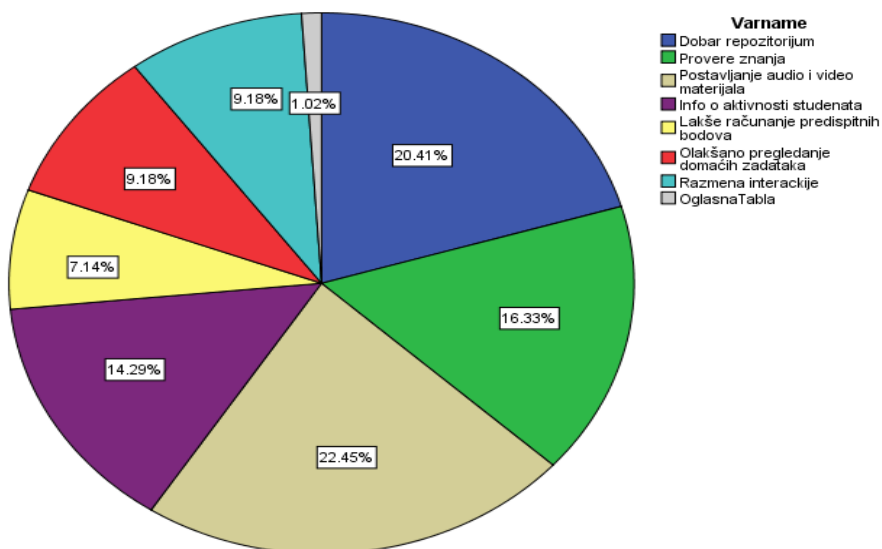
Ispostavilo se da najveći broj univerzitetskih nastavnika JKK u Vojvodini (52,63%) koristi verziju 3.0 Mudla, što je znatno više u odnosu na svetski prosek koji iznosi manje od 2% i čak nije ni uzet u detaljnije razmatranje na zvaničnom sajtu ove platforme. Verziju 3.1 koristi 15,78% anketiranih nastavnika naspram 10,5% ljudi u svetu, a samo 10,52% koristi najnoviju verziju 4.0, što je skoro tri puta manje od svetskog proseka – 29%. Podaci jasno ukazuju na nedovoljno institucionalno ulaganje u aktivnije uključanje ove platforme u nastavu i redovno ažuriranje, ali i neupućenost nastavnika u sve potencijale ove platforme i rezultate konstantnog rada drugih stručnjaka na njenom usavršavanju.

Kada su u pitanju dobre strane ove platforme, korisnici su najviše istakli mogućnost postavljanja audio i video materijala (22,45%), kapacitete platforme da služi kao dobar repozitorijum materijala (20,41%), mogućnosti provere znanja studenata (16,33%), postavljanje informacija na platformu (14,29%), što je ujedno znak da je studenti redovno posećuju, olakšano pregledanje domaćih zadataka i mogućnosti za interakciju (9,18%). Manjem broju nastavnika ova platforma olakšava i način računanja predispitnih bodova (7,14%).

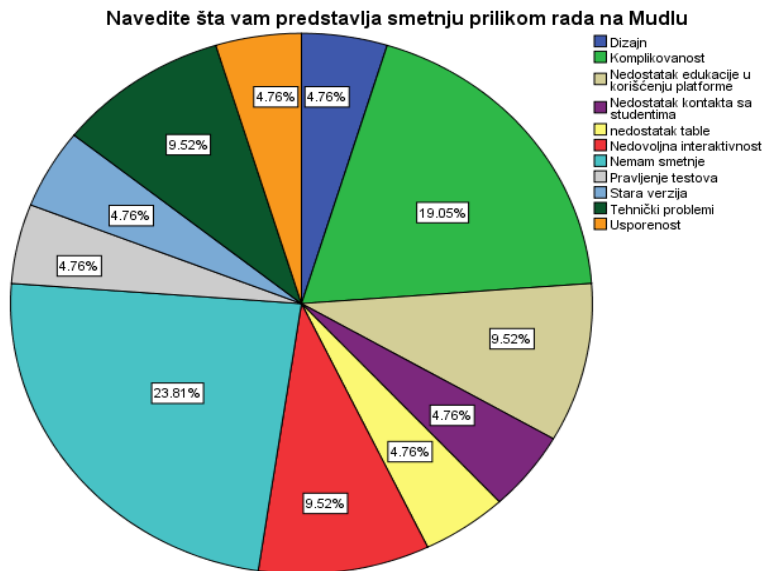
⁷ Ove podatke smo preuzeli sa zvaničnog sajta Mudla, na kojem je dat procentualni prikaz o zastupljenosti registrovanih korisnika za sve verzije www.moodle.org. Pristupljeno 1. 8. 2022.

Dobre strane Mudla

Grafikon 6. Prednosti platforme Mudla.

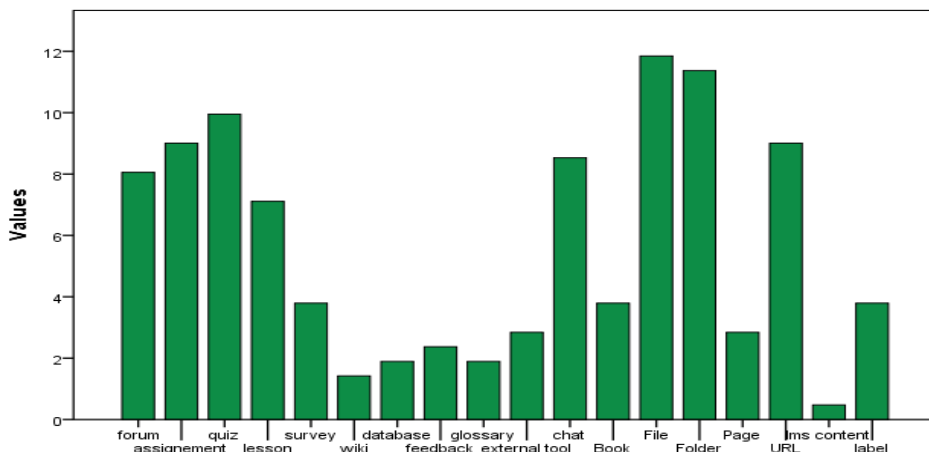
Od eventualnih smetnji prilikom korišćenja ove platforme nastavnici su naveli sledeće: komplikovanost u korišćenju (19,05%), nedovoljnu obučenost za upotrebu (9,52), nedovoljno elemenata za interaktivnost (9,52), dok su ostale smetnje, kao što su problemi tehničke prirode, sporost sistema, stara verzija, opšti nedostatak kontakta sa studentima, prisutne u najmanjoj meri (4,76%). Najveći broj anketiranih korisnika Mudla (23,81%) ipak je izjavio da nema smetnji, što je ujedno i grupa korisnika koja je najbolje savladala načine rada sa ovom platformom.

Grafikon 7. Nedostaci platforme Mudl

Kako bismo bolje shvatili načine na koje nastavnici jezika, književnosti i kultura koriste platformu Mudl, u jednom pitanju smo tražili da navedu najkorišćenije izvore, koji su u ponudi same platforme. Dobijeni odgovori u nekoj meri odgovaraju stavovima i mišljenjima nastavnika, utvrđenim u prethodnim pitanjima. Tako su se u samom vrhu najčešće korišćenih izvora našli upravo fajlovi i folderi, te URL izvori (*Grafikon 8*), što ide u prilog navedene prednosti Mudla, tj. procene da je dobar repozitorijum nastavnog materijala, ali i da omogućuje postavljanje audio- i video-sadržaja (*Grafikon 6*). Od ostalih resursa u okviru ove platforme nastavnici u velikoj meri koriste kvizove znanja i postavljanje domaćih zadataka, ali isto tako rado posežu za forumima i opcijom četa, čime postižu veću interaktivnost među studentima. Organizovanje same lekcije je takođe jedna od popularnijih opcija, dok se znatno manje koriste ankete, pravljenje knjige, multimedijalni dodaci tekstu ili slici, internet izvori, rečnik, *wiki* dodatak, odgovor, spoljni izvor, baza podataka, dok je najmanje korišćen resurs *IMS content package*, koji omogućuje korišćenje različitih materijala iskoristivih u više različitih sistema bez konvertovanja. Sve navedeno nam samo još jednom potvrđuje da većina korisnika platforme Mudl ne pripada grupi naprednih korisnika, te da bi bilo poželjno da prođu kroz dodatne obuke i obogate svoje kurseve dodatnim opcijama.

Korišćeni izvori/resursi u Mudlu

Grafikon 8. Korišćeni resursi u platformi Mudl

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA I PREPORUKE

Osnovni cilj ovog rada bio je da utvrdimo način na koji je realizovana nastava jezika, književnosti i kultura na fakultetima u Vojvodini tokom pandemije, kao i da ispitamo mogućnosti njenog unapređenja. S obzirom na to da nastava iz navedenih predmeta podrazumeva visok stepen interaktivnosti između nastavnika i studenata, koja je u uslovima pandemije bila narušena, sproveli smo anketu koja je obuhvatila 73 nastavnika i njihova iskustva. Na osnovu dobijenih rezultata zaključili smo da su se nastavnici i saradnici iz predmeta jezika, književnosti i kultura na fakultetima u AP Vojvodini relativno dobro snašli u novonastaloj pandemijskoj reorganizaciji nastave, ali i da ima mnogo prostora za dalja usavršavanja. Na globalnom nivou onlajn nastava nije bila masovno organizovana pre pandemije, štaviše, sprovodila se kao dodatna aktivnost ili u sklopu osavremenjivanja postojeće nastave. Nedostatak prethodnog iskustva u onlajn nastavi, ali i upotrebi digitalnih alata nametnuo se kao jedan od najvažnijih, a situaciju je pogoršavao i rad od kuće, bez susreta sa kolegama i mogućnosti direktne razmene informacija. Iako je po rezultatima ankete većina nastavnika imala čak dosta dobre kućne uslove za rad i dobar kvalitet internet veze, manjem broju nastavnika bilo je neophodno obezbediti bolje uslove kako bi mogli zadovoljiti visoke kriterijume univerzitetske nastave. Iskustva u onlajn nastavi su takođe pokazala da je nužno da nastavnik ima dobru opremu, kvalitetnu i stabilnu internet konekciju. Naime, epizode loše veze, pucanja linka i „ispadanja” sa onlajn časa samog nastavnika negativno se odražavaju na želju i volju studenata da prisustvuju

tako loše priređenom času, što dovodi do slabije posećenosti studenata već na narednom času.

Velikom broju ispitanih nastavnika smetalo je priključenje studenata onlajn času bez uključivanja kamere, jer je to otežavalo interakciju na relaciji student–nastavnik. Sa druge strane, studentima je smetala stalno uključena kamera tokom onlajn nastave iz psiholoških i socioloških razloga. Najbolje rezultate za premošćavanje ovog problema postigli su nastavnici koji su studente delili u zasebne sobe (*rooms* na platformama), grupe gde imaju svoj prostor za rad i komunikaciju (npr. u okviru sinhronog rada preko *Google drive*) i bilo koji drugi virtuelni prostor u kojem nisu konstantno izloženi pogledima drugih učesnika. Ovakvim pristupom nastavi, nastavnici više nisu samo predavači, već postaju vodiči koji pomažu studentima da ostvare interaktivnost na relaciji student–student, podstiču vršnjačku kolaborativnost i sprovode ih jasnim uputstvima kroz onlajn format nastave. Ipak, s obzirom na visok procenat nastavnika kao novih korisnika e-platformi bez prethodnog iskustva u njihovom korišćenju, preporučljivo je da institucije obezbede informatičko-tehničku podršku i investiraju u stručnu obuku zaposlenih nastavnika u upotrebi e-platformi. Obuku bi trebalo da obave specijalizovani stručnjaci za onlajn nastavu, ali i stručnjaci za edukaciju iz digitalne pismenosti onim nastavnicima kojima je to potrebno. S obzirom na brze promene u IT sektoru, preporučljivo je da univerzitetski nastavnici imaju mogućnost da pohađaju kurseve za unapređenje znanja i veština u onlajn nastavi. Kako bi kurs bio namenski i visoke direktne primenljivosti poželjno je da se prethodno sprovede anketa među nastavnicima koji bi naveli nedostatke i probleme svoje onlajn nastave. Na taj način bi nastavnici signalizirali na čemu bi trebalo da se zasniva obuka, što bi instruktorima olakšalo koncepciju kursa i fokusiranost na konkretne probleme, a ne uopštene. U nekoj od narednih faza razvoja onlajn nastave JKK, osim obuka i seminara, trebalo bi naći načine za kontinuiranu međusobnu razmenu stečenih iskustava među nastavnicima, te isto tako kontinuirano praćenje rezultata studenata i usklađivanje sa njihovim realnim mogućnostima. Tek tada bi bilo omogućeno unapređenje onlajn nastave jezika, književnosti i kulture, uz povećanje njene primenljivosti i iskoristivosti u univerzitetskom kontekstu u uobičajenim, a ne samo pandemijskim uslovima rada.

LITERATURA

Badovinac, J. Vlaškalić, N. (2021). Nastava italijanskog kao izbornog jezika na osnovnim akademskim studijama putem digitalne platforme Zoom (Zoom) i drugih oblika komunikacije na daljinu, u *Savremene tendencije u španskoj i*

- italijanskoj filologiji u Srbiji*, ur. B. Kovačević Petrović, A. Blatešić (Novi Sad: Filozofski fakultet): 51–52.
- Cortez, H.L., Schrijver, I. (2021). Advantages and Challenges of Online Translation Teaching and Learning During the Covid-19 Pandemic: A Mexican Case Study. *Inovacije u nastavi* 34 (4): 1-13.
- Chung, E., Subramaniam, G., Christ Dass, L. (2020). Online Learning Readiness Among University Students in Malaysia Amidst Covid-19. *Asian Journal of University Education* 16 (2): 45–58. DOI: 10.24191/ajue.v16i2.10294
- Dougiamas, M., Taylor, P. (2003). Moodle: Using Learning Communities to Create an Open Source Course Management System, in *Proceedings of ED-MEDIA 2003. World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia & Telecommunications*, eds. D. Lassner, C. McNaught (Honolulu, Hawaii, USA: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE)): 171–178. Pristupljeno 1. 8. 2022. URL: <<https://www.learntechlib.org/primary/p/13739/>>.
- Eraković, B., Topalov J. (2021). Teaching and Learning through Moodle, Google Doc and Zoom: Fostering Student Engagement in (A)Synchronous Learning Environment. *Inovacije u nastavi* 34 (4): 122–136.
- Holmberg, B. (2005). *The evolution, principles and practices of distance education. Studien und Berichte der Arbeitsstelle Fernstudienforschung der Carl von Ossietzky Universität Oldenburg*. Oldenburg: BIS-Verlag der Carl von Ossietzky Universität Oldenburg.
- Lovillo, M. P.O., Martì D. J. G. (2021). Online Teaching at the Universidad Veracruzana: Emerging Strategies and Challenges. *Inovacije u nastavi* 34 (4): 51- 62.
- Milićević, V, Milićević, Z., Milić, N. (2014). Elektronsko učenje u Srbiji primenom Moodle softvera. *BizInfo* 5 (1): 71–82.
- Tait, A. (2003). Reflections on Student Support in Open and Distance Learning. *The International Review of Research in Open and Distance Learning* 4 (1): 1–9.
- Tigelaar, D. E., Dolmans, D. H., Wolfhagen, I. H., Van der Vleuten, C. P. (2004). The Development and Validation of a Framework for Teaching Competencies. *Higher Education* 48: 253–268. Pristupljeno 1. 8. 2022. URL: <<https://link.springer.com/article/10.1023/B:HIGH.0000034318.74275.e4>>.
- Taylor, J. C. (2001). Fifth generation distance education. *E-Journal of Instructional Science and Technology* (e-JIST) 4 (1): 1–14.

Aleksandra R. Blatešić
University of Novi Sad
Faculty of Philosophy
Department of Italian and Iberoamerican Studies

Dušana D. Šakan
University Union
Dr Lazar Vrkatić Faculty of Law and Business Studies
Business Psychology

ONLINE UNIVERSITY TEACHING OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE IN AUTONOMOUS PROVINCE OF VOJVODINA

Summary

The aim of this research was to examine the ways of teaching in pandemic conditions and the difficulties faced by teachers of Language, Literature and Culture (LLC) in the Autonomous Province of Vojvodina. For the purposes of the research, a Google Forms survey was conducted, in which 73 foreign and native language teachers from all state and private universities in Vojvodina participated. Based on the survey results, the teachers from the LLC did relatively well in the new pandemic reorganization of teaching. The majority of teachers even have quite good home working conditions and the quality of the Internet connection, although it is still necessary to provide better conditions to a smaller number of teachers in order for them to be able to meet the high criteria of university teaching. Considering the high percentage of new users of e-platforms who had no previous experience in their use, it is recommended that institutions invest in professional training in the use of e-platforms for their teachers. The training should be carried out by specialized experts for online teaching, but with a previously conducted survey among teachers who would indicate the shortcomings and problems of their online teaching. Other types of support for teachers, apart from information technology, in organizing online classes would be very desirable. Thus, teachers are no longer just lecturers, but become guides through the online teaching format. The abundance of platforms and digital tools on the market still does not allow for sufficient interactivity and peer collaboration is a necessary element in studies in the social and humanistic fields. The next stages of the development of online teaching of LLC subjects, apart from training and seminars, are continuous monitoring of students' results and alignment with their real possibilities.

Key words: COVID-19, online teaching, language, literature and culture teaching, Moodle, e-learning platforms.

Primljeno: 16. 8. 2022.
Prihvaćeno: 6. 2. 2023.

